

მწყემსი

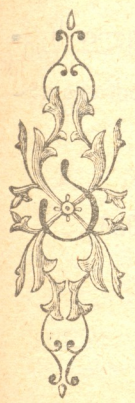
მე ვარ მწყემსი კეთილი: მწყემსმან კეთილმან სული თვისი დაჰსდგის ცხოვართათვის. იოან. 10—11.
 შოვე ცხოვარი ჩემი წაწყმედული. მსრეთ იყოს სიზარული. ცათა შინა, ერთისათვის ცოდვილისა. ლუკ. 15—4.
 შოველით ჩემდა ყოველნი მაშურალნი და ტვირთ-მძიმენი და მე განგისვენოთ თქვენ. მათ. 11 28.

№ 2

1883—1899

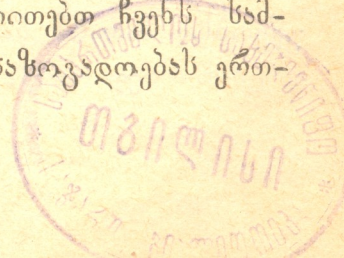
30 იანვარი

ჩვენი სამღვდლოება და საზოგადოების საშუალებად

მ წლის ჰირველ № 2-ში ჩვენ, სხვათა შორის, მოვიხსენიეთ, რომ კარგი იქნება, ჩვენმა სამღვდლოებამ რაიმე კეთილი საქმით დაავიკრივინოს ეკმეცნრამეტე საუკუნისა და შემდეგისათვის დაუპირდით ამასეუდ ბაასის ჩამოგდებს. ვასრულებთ დანაპირებს. ვისაც კარგად შეუსწავლია ჩვენი საქართველოდს ხალხის ცხოვრების ისტორია, იმას, რასაკვირველია,

კარგად ეცოდინება, რომ სამღვდლოება თითქმის თვითეული საუკუნისა თავის მოსახსენებლად სტოვებდა ისეთ ღირს-სახსოვარ საქმეს, რომლითაც ივინი შემდეგი შთამომავლობისაგან სამუდამო კეთილ-ხსენებაში იევენენ. ვანა დღეს კი არაფერი მოაზრებთ ისეთი გასაკეთებელი, რომ ამას განხორციელებით მართლად და შეიძლებოდეს ღირსეული ღვაწლის გაწევა შემდეგი შთამომავლობისათვის? როგორ არა! საქმე მრავალია, ოღონდ სურვილი იყოს მისი აღსრულების. ამ შემთხვევაში, სხვათა შორის, ჩვენ მიუთითებთ ჩვენს სამღვდლოებას და ქართველ საზოგადოებას ერთ-

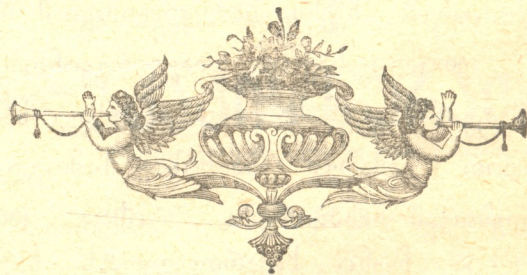

ერთ ნაკლებზე, რომლის შესრულება სწორედ სასახელო, სას-ქადულო და სასიაძოვნო რამ იქნებოდა.

ვევლამ კარგად იცის, რომ ჩვენმა წმინდა მამა-ნებმა: ევთიმემ, გიორგი მთაწმინდელმა და სხვათა ბევრი საღმრთო და საეკლესიო წიგნები გადმოსთარგმნეს ბერძნული ენიდან. წარმოიდგინეთ, რომ ამდენი საუკუნოები მიდის და ზოგიერთების დაბეჭდვა დღემდეც ვერ მოგვიხერხებია!.. ჩვენ ვგულისხმობთ აქ გულვანს, თთვენს. მოგვხსენებთ კარგად, რომ დაბეჭდილი გვაქვს მარტო გამოკრებილი თთვენი, სადღესასწაულო, და სასოგადო თთვენი მხოლოდ ორი-სამის თვის არის დაბეჭდილი. დღეს თითო-ოროლა დიდ მონასტრებშია არის დარჩენილი სრულ-ხელნაწერად. მოისპობიან თუ არა ეს ხელნაწერები, საუკუნოდ უნდა გამოვეთხოვთ ამ გვარ წიგნებს, რადგანაც მათი ახლად აღმდგენელი ძალიან სეჭვოა რომ გაჩნდეს ეს ლანდელ დროში, როცა ეოველიფერი ასე უკუღმათ მიდის. ჩვენ რომ სხვას ვუუროთ და ეოველიფერის ვაკეთება წიგნების ბეჭდვის შესახებ სინოდის კანტორისაგან მოვითხოვოთ, ჩვენის მხრით დიდი შეცდომა იქნება. სინოდალურ კანტორას ნამეტნავად ბევრი საქმე აქვს და მას სამუალებაც არ იქნება ამისთანა წიგნების ბეჭდვისათვის, სამღვდლოება და სასოგადოება არის მოვალე, იზრუნოს ამ საქმესად და დღეს, მართლაც და, ეველიფერი ხელს უწყობს მათ ამ წიგნის დასაბეჭდავად.

ძლიერ ცოტა არის გასასყიდად დარჩენილი გამოკრებილი სადღესასწაულო, და ცოტა ხნის შემდეგ სინოდის კანტორა უნდა შეუდგეს ამ წიგნის ბეჭდვის საქმეს. ეს წიგნი დღეს შვიდ-მანეთად იყიდება და ნაკლებ არც კი დაჯდება მისი დაბეჭდვა. ძლიერ ადვილი მოსახერხებელია, რომ ამ გამოკრებილი «თთვენი»-ს მაკერად, დაიბეჭდოს ვრცელი თთვენი, 12-ისთვისა, ამისათვის საჭირო იქნება, რასაკვირველია, თანხა არა ნაკლებ 15.000 მანეთისა, ეს ფული წინდაწინ შეუძლია შეაკროვოს სამღვდლოებას ეკლესიებიდან, თუ ერთ წელში არა, ორ წელში მაინც. და ამ ნაირად, გამოკრებილი თთვენის ნაცვლად ეოველ ეკლესიას ექნება სრული თთვენი, და ეს ნაკლი ჩვენი საეკლესიო წიგნებისა შევსებულ იქნება სამუდამოდ. სხვათა შორის ჩვენი სამღვდლოება და სასოგადოება, ამასვე უფრო სასახელო საქმეს ვერ დაუტოვებს შემდეგ სასოგადოებას. სრული იმედი გვაქვს, რომ ჩვენი მოძმენი და დანარჩენი შეგნებული წევრები სასოგადოებისა თანაგმნობას გამოკვიცხადებენ ამ კითხვის შესახებ.

დეკ. დ. დამბაშიძე.

გარეგნობით კეთილ-მსახურების დაცემის მიზე- ზი ჩვენ ხალხში და მისი აღსადგენი საშუა- ლებები.

ველასთვის ცხადია, რომ ჩვენ, ქართველები, ღვთის-მსახურებით თავს ვერ მოვიწონებთ; ეკკლესიაში იშვიათად დავარებით, ხშირ და ხანგრძლივ ლოცვით თავს არ ვიწუხებთ, ტაძრების გამშვენებაზე ნაკლებად ვზრუნავთ, სასულიერო პირთა დმი ჯეროვანი პატივისცემა არ გვაქვს და საზოგადოდ საეკკლესიო და სარელიგიო საქმეებში გულ-გრილობას და მკონარობას ვიჩენთ. ამ სამწუხარო მოვლენის დამნახველს უნებლიეთ დაებადება აზრი, ვითომც ჩვენ სუსტ სარწმუნოებისანი ვიყვნეთ, არ გვქონდესთ ცხოველი სიყვარული ღვთისადმი; და მართლაც რომ ასე ფიქრობენ ჩვენზე უცხოელები. მაგრამ ასეთი მსჯელობა ფრიად შემცდარი და უსამართლოა. ნუ თუ შეიძლება უწოდოთ მცირე მორწმუნე იმ ვრს, რომელიც, როცა კი მას მარჯვე დრო ქონდა, ცოტად თუ ბევრად მოსვენებული იყო მტრებისგან, აგებდა მრავალ, დიდ და მშვენებულ ტაძრებს და მონასტრებს, არამც თუ თვის სამშობლო ქვეყანაში არამედ სხვა ქვეყნებშიაც კი, პალესტინაში, სინაის და ათონის მთებზე, და, რა უფრო გასაოცარია, აშენებდა ეკკლესიებს და სავანეებს ისეთ მიუვალ ადგილებზე და კლდეებში, სადაც ახლა ჩვენ არამც თუ რამე შენობის აგება, არამედ ერთხელ ასვლაც კი გვიძნელდება, — რომელიც თვის ადგილ-მამულს ეკკლესიებს და მონასტრებს უხვად სწირავდა და თვის წრიდან მრავალ ბერებს იძლეოდა, რომელიც გასაცვიფრებელ თავგამოდებით ითმენდა აურაცხელ ტანჯვა-წვალებას და თვისის სისხლით დედამიწას რწყავდა, რომელიც ქრისტიანობა კენესა-მოთქმით და სისხლის ღვრით მეცხრამეტე საუკუნის კარამდის შეუწყველად მოიტანა. ისტორია ნათლად მოწმობს, რომ ჩვენნი წინაპრნი მტკიცე და შეუდრკველ სარ-

წმუნოებისანი იყვნენ, და ჩვენ, მათ შვილებს, ამ რაოდენიმე ათეულ წლებში ბუნება ისე როგორ შეგვეცვლებოდა, რომ დაგვკარგოდა ის ძვირფასი თვისება, რომლითაც ჩვენი ხალხი 14 საუკუნის სივრცეზე თვალსაჩინოდ ირჩეოდა. ჩვენი მამა-პაპები ძლიერის სარწმუნოებისანი იყვენ და ესეთივე ძლიერი სარწმუნოება გადმოგვცეს ჩვენ. ჩვენს ხალხს ცხოველი სარწმუნოება აქვს, მას ღმერთი მხურვალედ უყვარს, ის გამსჭვალულია კრძალულებით მის ნებისადმი, მუდამ ღვთის სახელის ხსენებაშია, დაჯდება რა სუფრად თვალთ ზეცას აღაპყრობს, პირჯვარს გადაიწერს, ღვინის პირველ მიღებაზე პირჯვარს გამოისახავს და წარმოსთქვამს; დიდება ღმერთსა, ღმერთი შეგეწიოსთ, და უკანასკნელ ქიქის დაღევაზე იტყვის: ყოვლად წმინდა ღვთისმშობელი იყოს თქვენი მწყალობელი; ის მუდამ გაიძახის: ყოველივე ღვთის ნებაა, დაილოცა მისი სახელი, ყოველ სასიხარულო და სამწუხარო მოვლენათა თვის ცხოვრებაში ღმერთს აწერს; როცა კი შევა ეკკლესიაში და ლოცვად დადგება გულ-მხურვალედ ლოცულობს, ხელებს გულ-მკერდზე იცემს, და ხმა მალლა ღაღადებს: უფლალო შემოწყალე.

ღიად, ჩვენი ვრი კეთილ-მორწმუნეა, მხოლოდ იგი არ არის დაჩვეული თვის რელიგიურ გრძნობების ცხად-ყოფასა გამშვენებულ გარეგნობითა, ამა თუ იმ მოქმედებითა ვრცლად, ქართველები მუდამ შევიწროებულ, სასტიკ მღვამარობაში იყვენ, ნამეტურ მეთოთხმეტე საუკუნიდან დაწყებული; მონგოლები, თათრები, ლეკები, ოსები, თურქები, სპარსელები და სხვანი ცეცხლითა და მახვილითა იკლებდენ და ანადგურებდენ მათ, განსაკუთრებით უკანასკნელები. თავზარდაცემილები თითქმის მუდამ გახიზნული იყვენ, ყოველთვის მტრის თავზე დასხმის ლოდინში იყვენ, მუდამ იმას ფიქრობდენ, თუ როგორ შეგებებოდენ მტრებს, განედვენათ იგინი და დაეცვათ თვისი ეროვნება და სარწმუნოება. ცხადია, რომ გამუდმებულ ომში მყოფ ქართველებს არც დრო და არც საშვალება არა ქონდათ ვზრუნვათ თვის ცხოვრების რელიგიურ მხარის განვითარებაზე, როგორც საზოგადოდ თვის ყოფა-ცხოვრების გაუმჯობესობაზე. ეკკლესიები ანუ მთლად დაქცეული, ანუ გაძარცვულ-დაცალიერებული იყო, წირვა-ლოცვა შიდ იშვიათად სრულდებოდა; ამიტომ ხალხი იძულებული იყო დაკმაყოფილებულიყო იშვიათ ღვთის-მსახურე-

სსოლიო: ამ სტატიის კითხვის დროს მკითხველს უნდა ახსოვდეს, რომ ჩვენ აქ მხოლოდ გარეგნობით კეთილმსახურებაზე ვლაპარაკობთ, და არა რელიგიურ ზნეობრივ ცხოვრებაზე ავტ.

ბითა, წირვა-ლოცვის ხანდისხან მოსმენითა, და იგი თვის რელიგიურ გრძნობებს გულშივე იმარხვიდა. ასე ხდებოდა რაოდენიმე საუკუნის განმავლობაში, და ბოლოს დროს ეს მოვლენა ჩვენ ერს შეესისხლ-ხორცა, ჩვეულებად გადაექცა, და ეს ჩვეულება დ-ვიმკვიდრეთ ჩვენ მამ-პაპებსაგან. ახლა, როცა ჩვენ მყუდრო ცხოვრება გვაქვს, მტრებისგან თავისუფალი ვართ, დრო არის ვიფიქროთ რელიგიურ განვითარებაზე, ჩვენ უნდა დავჩვიოთ გონება და გულის ხშირად აღპრობასა ღვთისადმი ლოცვაში, თვის სულის კეთილ განწყობილებათა ცხადყოფასა გარე-გან ნიშნებითა და მოქმედებებითა, რადგან ესეთ ვარეგან გამოხატვას ადამიანის ცხოვრებაში დიდი მნიშვნელობა აქვს, ის აცხოველებს და აძლიერებს სულიერ მდგომარეობათა და კიდევ მას კეთილი ზედგავლენა აქვს გარშემო მყოფ ადამიანზედ, აქეზებს მათ ღვთის მსახურებისადმი. ამ საქმეზე ჩვენ განათ-ლებულ მოძღვრებს თავდაპირველადვე უნდა ეზრუნ-ვათ, მათ უნდა შეეგნოთ, თუ რა დიდი მნიშვნელო-ბა აქვს სარწმუნოებრივ ცხოვრებაში რელიგიის გა-რეგან მხარესა, ხშირ წირვა-ლოცვის მოსმენას, მონასტრებში სიარულს, პარაკლისის და პანაშვიდის გადახდას, სასწაულოთ მოქმედთ ხატების ხალხში მი-ლებას და სხვათა და სხვათა. რო ყველა ამანებით სარწმუნოება უფრო ცხოველდება, ზნეობა ფაქიზ-დება, გონება და გული ადამიანისა უფრო ძლიერად იწყებს აღმაფრენას ღვთისადმი. მაგრამ საუბედუროდ ისინი, ანუ შეპყრობილ არიან მცონარობის სენითა, ანუ გატაცებულ არიან დამახინჯებულ ლიბერალურ აზრებითა და გაიძახიან, რა საჭიროა ხშირად ხელის ქნევა, მუხლის მოყრა; ცხოვრება ვარეგნობაში კი არ არის, არამედ სულის სიწმიდეში, კეთილ-ზნეობა-ში, ღმერთი შინაგან განწყობილებათა უყურებს და არა ვარეგან მოქმედებებს, ის თხოულობს, რომ ჩვენ მას ვემსახურებოდეთ სულითა და ჭეშმარიტებითა. ასე მეტყველობენ ჩვენი მოძღვრები და იმას კი არ ამჩნევენ, რომ ხალხი ხელიდან ეცლებათ. კვირა-უქმე დღეს ჩვენი ხალხი ეკკლესიაში ყოფნას სახლში და დღუქნებში ლაზღანდარობას ამჯობინებს, იმერეთში კიდევ ნახავთ ორიოდ კაცს ეკკლესიაში, ქართლ-კახეთში კი... ჩვენ ინტელლიგენციანზედ ხომ ლაპა-რაკი არ არის საჭირო, სწავლა განათლება და ეკ-კლესიაში სიარული აბა როგორ შეეთანხმება ერთ-მანერთს. ეკკლესია რო იქცეოდეს, ყურადღებასაც

არვინ მიაქცევს, საეკკლესიო ნივთები რო ღვებოდეს, ყურსაც არვინ გააფაჩუნებს. ჩვენის ერის დაუდევ-რობა რელიგიურ ცხოვრებაში იქამდის მიდის, რო მართლაც ექვი შეგვივთ მის ქრისტიანობაზე. ჩვენი მოძღვრები არ უნდა ივიწყებდენ იმას, რომ ჩვენი ხალხი ახლა საფრთხილო მდგომარეობაშია; ის ილ-ვიძებს გონებრივ ძილისაგან და ხარბად ეწაფება ყოველივე ახალს, რაც კი შემოდის ჩვენში განათ-ლებულ ქვეყნებიდამ, ხოლო ყველამ იცის, რომ უფრო ადვილად და სისწრაფით ვრცელდება ხალხში, ეს სარწმუნოების და ქრისტიანობის წინააღმდეგი თეორიები. ამას გარდა უნდა გვახსოვდეს, რომ ჩვენი ხალხი მოყვარულია კრიტიკოსობისა და ადვილად შეიძლება, რომ იგი კრიტიკულად მოეპყრას, ეკკლე-სიას და სარწმუნოებას. ამიტომ თუ ჩვენმა მოძღვ-რებმა ეკკლესია და მისი წესები ხალხს დროითვე არ შეაყვარეს, მაშინ ის ანტირელიგიურ და ანტიქრის-ტიანულ მოძღვრებათა ზედგავლენით სარწმუნოებაზე და ეკკლესიაზე ხელს ააღებს. ამ გვარად კეთილ-გონიერება მოითხოვს ჩაკვირვებას ჩვენი ერის რე-ლიგიურ მდგომარეობაში, გამოკვევას, თუ რა სა-შუალებით შეიძლება ღვთის-მსახურების აღდგენა, თუ რა ღონისძიებით შესაძლოა ხალხის მიზიდვა ეკკლესიისადმი. დავასახელოთ ზოგიერთი საშუა-ლებები.

კაკახიძე

შემდეგი იქნება.

საზოგადოებრივი ეპოლიუსია

და

თანამედროვე სამეცნიერება.

(დ. კლდიაშვილის სურათის გამა: „მრეკლში“ „მამბიე“ 1898 წ. № 1).

საზოგადოებრივი განვითარების ის საფეხური, რომელზედაც, დიდი ხანი არ არის, შედგა ჩვენი ერის ცხოვრება, შეგვიძლია ამნაირათ დავახასია-თოთ: ნგრევა ძველი სოფელურ—ბატონ-ემური წეს-წეა-ბილები და გამოყება ახლის ქადაქურ—„კაბიტადის-ტურის“,—სოფლის ძველ და ქადაქის თანდათან გა-ბატონება.

ის ბუმბერაზული ძალა, კაპიტალათ სახელწოდებული, რომელიც ჩვენ ვერობიდან მოგვევლინა და ჩვენს ძველ ცხოვრებას ძირი გამოუთხარა, დღესაც უმაღლანდელის და უფროც მეტი სიძლიერით განაგრძობს თვის უღმობელ მუშაობას, თანდათან ცვლის ცხოვრების პირობებს, ბადავს ახალ მოთხოვნილებათ, რომელთა დასაკმაყოფილებლათ საშვალეებსაც ახალს გვაძებნინებს.

ამ ახალი ცხოვრების უმთავრეს მტვირთველათ, ტიპიურ გამომხატველათ და ტონის მიმცემლათ დღეს ქალაქი ხდება მთელი თვისი განვითარებით, წეს-წყობილებით და ზნე-ჩვეულებით. იგი იზიდავს ყოველს გარეშე, არა ქალაქურს ელემენტს, უახლოვდება და იახლოვებს, თვის ელფერს დებს, თავისებურათ ქმნის. ეს მიმზიდველობით—გარდაქმნითი გავლენა ქალაქისა სოფლებზე ცხოვრებაში ასე გამოიხატა: ახალი ცხოვრებით გამოწვეული პირობები სოფელს აიძულებს: ან სოფელი დატოვოს და ქალაქს მიაშუროს, ან, თუ რაიმე მიზეზის გამო ეს მოუხერხებელია, ძველი ზნე-ჩვეულებანი მაინც უარყოს და ახალი დროის შესაფერი შეითვისოს... ერთი სიტყვით: სოფელი, თუ ქალაქი, სოფლურათვე დარჩენა, თუ გაქალაქება?—აი, ის არჩევანი, რომელსაც ჩვენ მხარეს ახალი დროება უყენებს და მთელი ერი მოძრაობაში მოყავს. მდიდარი გინდა თუ ღარიბი, ნაყმევი თუ ნაბატონარი, მმართველი თუ ქვეშევრდომი, ნასწავლი თუ უსწავლელი,—შეგნებულათ თუ შეუგნებლათ ყველა ამ არჩევანში ჩაბმულია, ამ საკითხს თან ატარებს, თვის მდგომარეობის და მისგან დამოკიდებული ინტერეს-შეხედულებათა თანახმათ წყვეტს მას თვის პრაქტიკულ ცხოვრებაში.

უეჭველია, ეს საყოველთაო საკითხი არც ჩვენს სასულიერო წოდებას აცდებოდა; უეჭველია, იგი ამასაც დროს შესაფერ პასუხს მოთხოვდა, ასე თუ ისე შეცვლიდა მის ძველ ცხოვრებას, შესაფერ სახეს დადებდა მის აწმყოს და ტონს მიცემდა მომავალს.

და პირველი (ხრონოლოგიურათ) მოთხოვნილება, რომელიც ახალმა წყობილებამ ჩვენს სამღვდლოებას წამოუყენა და ქალაქისკენ მიახედვა იგი,—გახლდათ ახალი დროის შესაფერისათ შვი-

ლების „აღზრდა“. ძველი, დიაკვნურ-მონასტრული განათლება მისთვის ახლა საკმაო აღარ არის: მღვდლობასთან და მღვდლობის მისაღებათ მას ხალხის მასწავლებლობაც მოთხოვეს, სამშობლო ენასთან ერთათ—სახელმწიფო ენის ცოდნაც; სასწავლებელთა გასამართავათ კი ყველასათვის თანაბრათ დასამხარი და თავისთავადაც სასწავლებლო ორგანიზაციისათვის უფრო მოხერხებული სამოქალაქო ცენტრები იქნა არჩეული. როგორც ვხედავთ, სწავლის საქმეში სოფელზე (მონასტრებზე სოფლის „მწიგნობარ-მასწავლებლებზე“) ქალაქმა გაიმარჯვა. ამას კი თან ის მოჰყვა, რომ ჩვენმა სამღვდლოებამ თვისი განსაკუთრებული ყურადღება ნება-უნებლიეთ ქალაქს მიაპყრო.—მართალია, პირველ ხანებში, როცა ჩვენს სამღვდლოებას გამოუცხადეს: ამ ახალი ტიპის სასწავლებლებში შვილები აღზარდეთო,—ეს ბევრს ძალიან ეუცხოვა. აღმოჩნდნენ იმისთანა მშობლები, რომელნიც შვილებს მალავდნენ და თან გაიძახოდნენ: „ვის ყავს დასაკარგი შვილი, შვილებს ხელმწიფე წავგართმევსო“, ან კიდევ: „რათ უნდა ჩვენ შვილებს „რუსულის“ სწავლა, განა მღვდლობას უამისოთ კი ვერ იშოვიანო?“ და სხვ. ¹⁾ მაგრამ ამგვარი ძახილი მხოლოდ დროებითი იყო, წარმავალი: ამას გაიძახოდნენ მხოლოდ ის სასულიერო პირნი, რომლებსაც ქონებრივათ ჯერ საქმე კიდევ რიგიანათ ქონდათ მოწყობილი, რომლებშიაც, ამის წყალობითო, ჯერ კიდევ ცოცხალი იყო ძველი შეხედულება შვილებზე—შვილი ოჯახში უნდა იყოს, მუდამ მშობლებს უნდა უდგეს გვერდში და ეხმარებოდესო, საკუთარ მომავალზე კი ფიქრი კი მისი საქმე არ არის, ეს ყველაფერი მშობლებმა უნდა მოუწყონო; ამისათვის კი საკმაოა მშობელმა შვილს რაც შეიძლება ბლომათ დაუტოვოს ქონება—ადგილ-მამული, რომელიც, მაშინდელ პირობაზე, მათ გვარიანათ მოეპოვებოდათ, ან შეეძლოთ ადვილათ მოეპოვებიათ,—და თუნდ ესეც რომ არ ყოფილიყო, სამღვდლო ხარისხის მიღებაში საქმე „რძღველობის“ იმედი ამხნევებდათ და ნუგეშობდნენ... ხოლო უმრავლ-

¹⁾ ეს ცნობები ჩვენ არა ერთგზის გავკვირვნი ამ ზართაგან, რომელნიც თვითონვე ეოფილან მსხვერპლი მშობელთა ამგვარი ჯიუტობისა.

სობა კი შეგნებულათ თუ შეუგნებლათ იმ მოვლენის სიძლიერეს გრძნობდა, რომ ეს ძველებური „მზრუნველობა“ თავის შვილებზე, შვილების ოჯახზე მიჯაჭვულობა, ახალ პირობებში, არამც თუ ხელ-საყრელი, პირიქით, უფროც დამლუბველია როგორც შვილებისთვის ისე მშობლისთვის, — რომ, ამის გამო, საჭიროა შვილებს მეტი საშვალეობა მიეცესთ საკუთარს მომავალზე იზრუნონ, რათა ცხოვრებაში მშობელთაგან დამოუკიდებლათ შეეძლოსთ თავის რჩენა, თავისის მერმისის რიგინათ მოწყობა, — ამისათვის კი, მშობლების მხრით, საჭიროა და საკმაო შვილებს დროს შესაფერისი აღზრდა, ცხოვრებაში გამოსადეგი სწავლა-განათლება მიეცესთ, — ხოლო რაც საკუთრათ მღვდლის ხარისხის მიღებას შეეხება, ამისთვის მარტო „რძღვენი“ აღარ კმარა, და თუნდ რამენაირათ კიდევაც მიიღო იგი, მარტო ეს როდია საკმაო: საჭიროა, აგრეთვე, გარეშე წრეზე — შენს მრევლზე და ხელ-ქვეითებზე ცოდნითაც მალა იდგე, თუ არ გინდა „ბობოლათა“ სათელი, საცინათ ასაგდები შეიქნეო და სხვ. და ამ უკანასკნელმა შეხედულებამ, როგორც მოსალოდნელი იყო გარემოებათა მხედველობაში მიღებით, კიდევაც გაიმარჯვა. დღეს ჩვენში ძნელათ შეხედება კაცი იმისთანა სასულიერო ოჯახს, რომელსაც თავისი ვაჟიშვილები, და ზოგჯერ ქალიშვილებიც კი ²⁾, სასწავლებელში არ მიყავდეს. გული სიამოვნებით ევსება ადამიანს, როცა ყოველ მარიობისთვის დამდევს ჩვენ სასულიერო სასწავლებელთა კარმიდამოებს ახალ-მისაღებ ყმაწვილებით ხედავ გაქედილს... მაგრამ, მიჩერებიხარ ამ ყმაწვილებს,

²⁾ თუმცა ამ შემთხვევაში ბუკრს ძველებური შეხედულებისგან გადავკვეთ დაუხსნივეთა თავი. ბუკრი მშობელი დღესაც შიშის თვალათ უცქერის ქალაქელებს „გამოზრდას: სასწავლებელში ჩვენა ქალაქი დიდგულებთან და „უბრადო“ საქმრთებს აღარ კადრულებენ, ე. ი. ამ შემთხვევაშიაც ჩვენს „მამებს“ იკავე ძველებური „მზრუნველობა“ უწევსთ: ქალს მარტომ „ზრდას“, რომ გათხოვება გაადვილდონ, თუ გაუადვილდონ; ამ ზრდას ახევენ თავის ქალს ბავშობადანვე, ეს უკანასკნელნიც ფიქრებენ: ქალს გათხოვებას იქით გზა არა აქვს, და რაღა გასაკვირელია, თუ სობალოდ ერთსაც და მეორესაც საქმე სანანებდად ურჩებათ.

უცქერი მათი მშობლების მზრუნველობით მოცულ პირისახეს და უნებურად გებადება ფიქრი, რომ ეს, ამდენი ახალგაზდობა, აქ, ამ სასწავლებელთა კარებზე, მხოლოთ არსებობისთვის ბრძოლამ მორეკა. დიად — ბრძოლამ. რასაკვირველია, ეს თვითონ ამ ყმაწვილებმა არ იციან, შეიძლება, იმათზე უფრო გარკვევით არც მათ მშობლებს ესმოდესთ, — მაგრამ, საკმაოა თვალ-ყური ადევნოთ თუ რას ამბობენ და რა იმედებით არიან ხოლომე აღფრთოვანებული ეს უკანასკნელნი, როცა თავის შვილებს სასწავლებელში შესაყვანათ ამზადებენ, — და თქვენ ადვილათ დაგვეთანხმებით, რომ ჩვენს თანამედროვე სასულიერო მშობლებს (ისე როგორც საყოველთაოდ ჩვენი დროის მშობელთა უმრავლესობას) სასწავლებლებში შვილის მიბარების დროს წინ უძღვის არა რაიმე წმინდა იდეალისტური, არც მაღალ-მიზნინი მისწრაფება ქვეშარიტ განათლებისადმი, არამედ, საკმაოდ თვალსაჩინო ანგარიში და სრულიად რეალური გრძნობა თავის დაცვისა: „გამოიზრდება, სამსახურს გაიჩენს, თავსაც დაირჩენს და მეც მიპატრონებსო“. ასე სჯის ჩვენი თანამედროვე შვილის მამა... და უეჭველია, სადაც მშობლების ინტერესი ასე მჭიდროთაა შეკავშირებული შვილის მომავალთან, იქ პარველი ყოველ ღონეს იხმარს, თავს არ დაიზოგავს, რომ თავის შვილთა სწავლის საქმე ყოველი მხრით სასურველათ მოაწყოს, ე. ი. იმისთანა პირობებში ჩააყენოს, რომ მის შვილებს არც ტანმრთელობის მხრივ და არც „ზნეობრივ-გონებრივთ არა დაუშვადესთ რა“. ამის მისაღწევათ კი მას სამი გზა აქვს (ან უკეთ რომ ვთქვათ ამის მეტი ვერ გამოუძებნიათ): 1, ან, სხვა სამღვდელთა პირებთან შეთანხმებით, თავიანთ შვილებს სასწავლებელთანვე საზოგადო ბინა გაუმართოს (როგორც მაგალითად, თბილისის, გორის და თელავის სასულიერო სასწავლებლებსა და სემინარიისში); 2, ხოლო სადაც ეს რაიმეში მიხეზთა გამოჯერ-ჯერობით მოუხერხებელია [როგორც მაგალითად: იმერეთის და გურია-სამეგრელოს ეპარქიებში³⁾], — იქ საიმედო კერძო ოჯახები იშოვოს

³⁾ ამის მაჩვენებელია: 1, აქურ სასწავლებლებში მოსწავლეთა სიმრავლე, რაც აქურ სამღვდელთებს „სურთო ბინას“ გასამართავად მეტად დიდ ხარჯს მოთ-

შვილის მისაბარებლად, ან და უკანასკნელ, მ, თუ ესეც ველარ მოუხერხებია (რაც უფრო ხშირი მოვლენაა), თვითონვე დაუახლოვდეს იმ ქალაქს, სადაც შვილი ეგულვება, რათა ამ სახით მას საშვალეობა მიეცეს შვილებზე საკმაო ზედამხედველობა იქონიოს ⁴⁾ და, თუ შეიძლება, სამუდამო ბინაც შვილებთან გაიჩინოს, ე. ი. ქალაქს დაუახლოვდეს, ქალაქში გამოძებნოს ბინა და სამსახური.—აი, ერთი მხარე იმ ისტორიული პროცესისა, რომელმაც ჩვენი თანამედროვე სამღვდელთების ზრუნვა-მოქმედების ღერძი სოფლიდან ქალაქისკენ გადახარა, ნახევრათ ქალაქისკენ მიმართა მისი სული და გული.

დრეკებით ჩრდილოელი ს. გ.
(შემდეგი იქნება).

ხოდა; 2, თვითონ სასულიერო წოდების მატერიალური ხელმოკლეობა, ოჯახობაში კი მოთხოვნილებათა შედარებითი სიართულე, და 3, კერძო ბინის და ხარჯის შედარებითი სიმარტივე-სიაიუე იმ ქალაქებში (ქუთ., სენაკი და ოზურგეთი), სადაც ეს სასწავლებლები ახიან გამართული. მაგ., ქუთაისის სასწავლ. „სახელმწიფო“ ხარჯზე მოზარდ ემაწვილებს, სანამ იგინა ზანსიანში ცხოვრებდენ, თათყულს თუეში ორთა-შუა რიცხვით, თუ არ ვცდებით, 8—12 მან. ესხარჯებდა; ახლა კა, ოცნა ზანსიანის გაუქმების შემდეგ, კერძო ბინებზე გადავიდენ, 5—6 მ. უფროსით, თუმც სასწავლებლიდან ხარჯის ფულს ამასე გაცილებით მეტს ღებულდებენ.

4) ჩვენ ვიცნობდით ერთ სოფლის მღვდელს, რომელსაც თათქმის ოთხი შვილი ეავდა ქუთ. სასულ. სასწავლებელში, ასე რომ საოჯახო ხარჯი მას ქალაქში უფრო მეტიც მადიდა,—რის გამოც იგი იძულებული შეიქნა დრეკით მანინ (სანამ საზავსულა კვამენები გათავდებდენ) შეუდევრ ქუთაისში ცხოვრებისა შვილების უფროს-მღვდელად... ოცგორც გვარწმუნეს, მსგავსი მოვლენა კახეთის [თელავის სასულ. სასწ.] სამღვდელთების ცხოვრებაშიაც არა იშვიათი ეოფიდა.

რად გვეძინია სიკვდილის?

დასასრული *).

საფრანგეთის მეფემ ლიუდოვიკ IX ჯვაროსანთა ომის დროს კართაგენის მახლობლად იგრძნო სიკვდილის მოახლოვება. მოიხმო მან მოსამსახურეები, დასობინა ჯვარი მინდორში და თვითონ მის წინ წამოწვა, დააწყებინა ერთს ქვეშევრდომს საღმთო წერილის კითხვა და თვითონ გულ-მხურვალედ ლოცვილობდა, შემდეგ მოსამსახურეთ პირნათლად და გულმოდგინედ სამსახურისთვის მადლობა შესწირა, იქვე დაადო ხელი თავის მემკვიდრეს და მისცა დარიგება, რომ მას ყოველთვის აღესრულებია ღვთის მცნება და სამეფოს მართვაში სიმართლე დაეცვა, ბოლოს ააპყრო ხელები მაღლა და ლოცვაში განუტყუა სული, დამსწრეთ უკვირდათ, რომ მეფეს სრულებით არ შესცვლია გუნება და მხიარული ხასიათით შეხედა უკანასკნელ წუთსო. ასეთი მაგალითების მიზეზათ უნდა ჩავთვალოთ მხოლოდ სარწმუნოების გავლენა კაცის სულიერ მდგომარეობაზე; სწორეთ ქეშმარიტ სარწმუნოებას შეუძლია ასე გაამხნეოს კაცი და ყოველი ვნება, რითაც სავსეა კაცის ბუნება, სრულიად დაიმორჩილოს. ეს არის მიზეზი, რომ პირველ საუკუნოებში არ ეშინოდათ სიკვდილის და დღეს კი, როგორც ვხედავთ, სიკვდილის ძლიერ ეშინია უმეტესობას. რა უნდა იყოს ამის მიზეზი? როგორც ზემოთ ვსთქვით, უნდა შეხედოთ, რა პირობებით არის გამოწვეული ეს გრძობა ეხლა?

რა არის სიკვდილი? ეს კითხვა ისე ცხადად არის ეხლა ჩვენი გონების წინ დასმული, როგორც უწინ იყო, მხოლოდ ეხლა მეტი საშუალებაა მის გასარჩევად და გადასაწყვეტად. ამ კითხვის ასახსნელად კაცი ერთი მხრით მეცნიერებას, ამ უკანასკნელი საუკუნოების ნაყოფს და დიდებას ეკითხება და მეორე მხრით სარწმუნოებას. აი რა პასუხს იძლევა მეცნიერება ამ კითხვაზე. სიკვდილი, ამბობს მეცნიერება, არის შეჩერება და სრულიად მოსპობა მოძრაობისა სხეულშიო. სიცოცხლე, როგორც მოძრაობა სხეულისა, სიკვდილის შემდეგ ისპობა, სხეულ

*) იხილე „მწყემსი“ № 1, 1898 წ.

კი სხვა-და-სხვა ნაწილებათ იხსნებაო. ამ გვარი პასუხიდან ცხადია, რომ სიკვდილი ყოფილა კაცის სრულიად მოსპობა. სულ სხვა პასუხს იძლევა ამ კითხვაზე სარწმუნოება. სიკვდილი, ამბობს სარწმუნოება, არის შეცვლა კაცის მდგომარეობისა, ერთი ცხოვრების ბოლო და მეორეს დასაწყისია; ის საზღვარია ქვეყნიურის, დროებითი და მომავალი საუკუნო ცხოვრებისაო. აქედან ცხადათ სჩანს, რომ სიკვდილის შემდეგ არ ისპობა კაცის არსებობა. როგორც ვხედავთ, ეს ორი სულ სხვა-და-სხვა გვარი პასუხია. პირველ პასუხს მეცნიერება ამტკიცებს ბუნების მეტყველებით და პირდაპირი მსჯელობით; მეორე პასუხს კი ფსიხოლოგიური მოსაზრებანი და არწმენა აქვს საფუძვლათ, ასე რომ ადვილად ვერ იტყვის კაცი, საით არის სიმართლე. აქედან ჩდება ეჭვი და აზრის რყევა და მათი შედეგი კი კაცის გამოურკვეველი სულიერი მდგომარეობაა. ამ ეჭვიანობის მიზეზია, რომ ეხლა უმეტესობას ვერ გადაუწყვეტია თავისი გონებით, რა არის სიკვდილი, ვერ შეუდგენია მის შესახებ ერთი გარკვეული შეხედულება, ის კი, რომელიც ჭეშმარიტმა სარწმუნოებამ დაამყარა და გაავრცელა ხალხში, ეჭვიანობამ შეარყია და ამიტომაც ბევრს არც ჰო და არც არა რჩება ჭკუაში. ამ ეჭვიანობას თან მოსდევს უიმედობა, სურვილის და ცნობის მოყვარეობის დაუკმაყოფილება, აქედან იბადება ბევრ-გვარი ცუდი სულიერი მდგომარეობა, რაც კაცს სიამოვნებას უკარგავს და ცხოვრებას უმწარებს. დღესაც მხოლოდ სარწმუნოებაში ჰპოებს კაცი იმედს, ნუგეშს და სულიერ საზრდოს; დღესაც ჭეშმარიტი სარწმუნოება აკმაყოფილებს კაცის სულიერ მოთხოვნილებას და ერთად ის ჰფენს სხივს ამ წუთი სოფლის ვარამს და ტანჯვას. ეჭვიანობა კი უსუსტებს კაცს სარწმუნოების გავლენას, თუმცა სრულიად არ უსპობს მას. ყოველს ექვს გარეშეა, რომ რამდენათაც უფრო ღრმათ აქვს კაცს გულში დანერგილი სარწმუნოება, იმდენათ ის უფრო უშიშარია სიკვდილის. დღესაც სარწმუნოებით გამსჭვალული კაცი სულგრძელად ჰხედება სიკვდილოს, რის მაგალითებსაც უფრო ხშირად სოფლელთა შორის ვხედავთ. ცხადია, რომ სიკვდილის უშიშარია მხოლოდ ღრმად მორწმუნე კაცი! სარწმუნოებაში იყო და არის უმთავრესი ძალა და იარაღი სიკვდილის წინააღმდეგ თავის გასამხნეველად. კაცის ჭკუა-გონებამ ვერა ნახა რა ისეთი საშუალება, რო-

გორსაც სარწმუნოება გვიჩვენებს. — სარწმუნოება აძლევს კაცს იმედს და ამის შედეგია სულიერი ძალა. ვისაც იმედი და სასოება ღრმად აქვს დანერგილი გულში, მას ვერც ცხოვრების ვითარება აშინებს და ვერც სიკვდილი. ეხლა თუ სიკვდილი მეტ შიშს იწვევს, ეს პირდაპირი მიზეზია იმაზე წარმოდგენილების შეცვლისა და იმედის დაკარგვისა, რაც შედეგია რწმენის სისუსტისა. სარწმუნოების სისუსტე და ხშირად ურწმუნოებაც მეცნიერებს ემჩნევათ, მაგრამ სიცოცხლის ბოლოს ისინიც უმეტესად სარწმუნოებაში ეძებენ სიკვდილის წინააღმდეგ საშუალებას, ამას გვიმტკიცებს მათი სიკვდილის წინ წამოთქმული უკანასკნელი სიტყვები. ეტყობა, რომ მეცნიერებაში ნახული საშუალება ვერ ყოფილა საიმედო! სჩანს, რომ სიკვდილის მოახლოვების დროს მეცნიერებისგან ნაჩვენები იარაღი ჰკარგავს ძალას! საკვირველია, რომ როცა კაცი კარგათ არის აზრის გავლენით მაგრად და მხნედ გრძნობს თავს, მაგრამ როცა კი მოახლოვდება მოულოდნელათ ის უკანასკნელი წუთი, მაშინ აზრს ძალა ეკარგება, მისი გავლენა სუსტდება და გული ისევ სარწმუნოებაში ეძებს დამამშვიდებელ საშუალებას.

ტ. ჯაფარიძე.

ღვით კარეჯელის მონასტერი და ცხოვრების აღწერა ღვით კარეჯელისა.

ღვით კარეჯელის მონასტერი მდებარეობს სამხრეთ-აღმოსავლეთისკენ თბილისიდან, მთის მალლობზე, მდინარე მტკვარსა და იორის შუა, ყარაიაზიდან მარცხნით, იოანე ნათლის მცემლის მონასტრიდან ათ ვერსზე. იმ მთის მალლობზე, სადაც დღეს მონასტერია აგებული, მდინარის წყალი სრულებით არ იშოვება. მდინარის წყალს მოკლებულია აგრეთვე მთელი ყარაიაზის მიდამო, სადაც ამიტომ არავითარი მცენარეობა არ მოიპოვება, გარდა მტკვრის ნაპირებისა. ყველა ამ ადგილებში ზაფხულობით მომეტებულად ცხელია, ხოლო ახალ გაზაფხულზე, შემოდგომაზე და ზამთრობით ამ ადგილებში დემურჩოლდელი თათრები აძობენ თავიანთ საქონელს. იმ ადგილს, სადაც დღეს ღვით კარეჯელის მონას-

ტერი მდებარეობს, საქართველოში ქრისტიანობის გავრცელების დღიდან, სკხოვრებდნენ ბერ-მონაზონნი. უმთავრესი უდაბნოს დამაარსებელად ითვლება ერთი იმ ათ ცამეტ სირიელ მამათაგანი, რომელნიც მე-VI საუკუნეში მოვიდნენ სირიიდან, სახელდობ ღირსი დავითი, რომელიც პირველად ცხოვრებდა მთა-წმიდის მთის მაღლობზე, თბილისში, შემდეგ კი სამუდამოდ დაბინავდა გარეჯის მთებზე. დავითის საფანე შექნა სკოლად, საილამაც ამ წმ. მამის მოწაფენი დაბინავდნენ გარემო ადგილებში და ამ სახით დაარსეს თერთმეტი უდაბნო და სახელდობრ: ადგამის მწაჭმეთა უდაბნო, ბერათუხანი, წმ. დედოსი, იოანე ნათლის მცემლისა, ჩიხიტურასა, თეთრ-სქსაკე-ბი ანუ თეთრა ბერ-მონაზონთა საცხოვრებელი სასლი, მკაცხანი ანუ მღვიმე, ე. ი. გამოქვაბული, კლავკრა, მხატული, ვრან კარკა და ზირუქუშკარი. ყველა ეს უდაბნოები გამოქვაბულნი არიან კლდეებში, რადგან აქ წყაროს წყალი არ იშოვება, ბერ-მონაზონნი ხმარობენ წვიმის წყალს, რომელიც გროვდება წვიმის წყლის საგუბარ ადგილებში. იმდენი ბერ-მონაზონნი, რამდენიც ცხოვრებდნენ დავით გარეჯელის უდაბნოებში, მთელს საქართველოს არც ერთ მონასტერში არ ყოფილა. როგორც გარდმოცემით ვიცით, მე-XVII საუკუნეში შაჰ-აბაზმა დახოცა დავით გარეჯელის მონასტერში ექვსი ათასი ბერ-მონაზონი. და ამ დროიდან, როგორც ვიცით, გავრანდნენ ეს უდაბნოები. ამ მონასტრებს ჰქონდათ საკუთარი უძრავი მამულები, რომელნიც შეწირულნი იყვნენ, როგორც სასულიერო ისე საერო მთავრობათა და და კერძო პირთაგან. ხსენებულ საფანეებში აზნაურთა და სასულიერო უწყების შვილები იღებდნენ განათლებას.

ძველი სიგელები და ხელთ-ნაწერები დავით გარეჯელის მონასტრისა, გარდა ზოგიერთა სიგელებისა, რომელნიც მოთავსებულნი არიან კავკასიის არქეოლოგიური კამისიის პირველ ტომში, დღემდის გამოკვლეულნი არ არიან და ამიტომ ხსენებულ მონასტერში მცხოვრებ ბერ-მონაზონთა ცხოვრების სინამდვილით აღწერა არ შეიძლება. ჩვენ ხელთ არა გვას ამ მონასტრების რიგანი აღწერა, გარდა მურავიევის აღწერილობისა, სახელად «საქართველო და სომხეთი». ჩვენის აზრით ვრცელი და დაწვლილებითი აღწერა დავით გარეჯელის ყველა საფანეებისა ცხადათ დაგვანახებდა მთელი საქართველოს ბერ-მო-

ნაზონთა შინაურს ცხოვრებას. რადგან ამ მონასტრის შესახებ ხელთ არა გვაქვს სხვა უკეთესი ცნობები, ამიტომ დღეს გვსურს მკითხველთ მივაწოდოთ დავით გარეჯელის უდაბნოს შესახებ ის ცნობები, რომელნიც მოყვანილი აქვს უ. მურავიევის თავის აღწერილობაში. მურავიევი გამგზავრებულა დავით გარეჯელის საფანეებში იოანე ნათლის მცემლის მონასტრიდან და თან წაუყვანია იოსელიანი. აი რას ამბობს ბ. მურავიევი: „ჩვენ უნდა გაგველო ფრიად ცუდი გზა, რომელიც მიდიოდა მთებზე და დღეებში, სადაც კი შეიძლებოდა ცხენით გავლა, ეს გზა მიჰყვება მთის ჩახრავულ ფერდობებს და ხან კლდის ციკაბობებს. სანამ დავით გარეჯელის ხეობაში შევიდოდით, მთების მაღლობზე გამოჩნდა ერთი კოშკი ჩიხიტაურის უდაბნოსა, სადაც დღეს არავინ არ ცხოვრობს. აქ აღარაფერი არ დარჩენილა, გარდა ორი ნახევრობით დანგრეული ეკლესიისა, რომელნიც კლდეებშია გამოქვაბული და რომელთაგან უმთავრესი აგებული ყოფილა წმ. მოწამის იაკობის სახელზე. აქედან ჩვენ გაუშვით ეტლი მონასტერში, ხოლო მგზავრებმა ფეხით გავიარეთ მთის წვეროზე ამ ნანგრევების მახლობლად და მივედით შესანიშნავ მღვიმეთა უდაბნოში ანუ მოწამეთაში, რომელიც გამოქვაბულია კლდეში და ეს კლდე თავს დაჩერებია წმ. დავით გარეჯელის უდაბნოს. ამ უდაბნოს წინამძღვარი შემოგვეგება მგზავრებს ეკლესიების ნანგრევებთან და გვიჩვენებდა კლდეში გამოქვაბულ ეკლესიებს. პირველად წინამძღვარმა მიგვიყვანა პატარა ტაძარში, სადაც ეკლესიის შუა ადგილს ვნახეთ ტრაპეზი და სამსხვერპლო, რომელნიც მიშენებულნი არიან აღმოსავლეთის კედელზე და მათზე ეკლესიური მორთულების ნაცვლად აწყვია კაცის მძვლები, რომელნიც ჯვარის სახედ არიან შეკრული.

„ამ მძვლების გამო დარქმევია ამ მონასტრის მოწამეთა, გვიამბო წინამძღვარმა. დააკვირდით ამ ძვლებს, რომლებზედაც დღესაც კარგად ამჩნევია დაქრილობა. ეს ძვლები არი მოწამეებისა, რომელთაც თავისი სიცოცხლე შესწირეს ქრისტეს. აქ მხოლოდ ცოტა მძვლებია შეკრებილი, მაგრამ თქვენ გაოცდებით, როცა შეიტყობთ, რომ ამ ადგილს დახოცილ იქმნა ექვსი ათასი მოწამე. ამ თორმეტი საფანის ძმანი ჩვეულებისამებრ ყოველ შაბათობით იკრიბებოდნენ ამ საფანეში, რომელიც ყველა საფანეებზე დიდი იყო და აქ დღესასწაულობდნენ ამ საფანის

ტაძრის დღეობას. ყველა ეს ექვსი ათასი ძმანი ერთად იკრიბებოდნენ, ხელში ანთებულ სანთლებს იჭერდნენ და ამ სახით გარ შემოუვლიდნენ ხოლმე მთის წვერზე არსებულ პატარა ეკკლესიას, რომელიც უფლის სასაფლაოს მზგავსად იყო აშენებული და თან გალობდნენ: «ქრისტე აღსდგა მკვდრეთით»-ს, იმ დროს მდინარე მტკვარის შორეული ნაპირიდან შაჰ-აბაზმა დაინახა ანთებული სანთლები და იკითხა: «ეს რა ცეცხლია?» პასუხად მიიღო: დავით გარეჯელის უდაბნოს ძმანი დღესასწაულობენ წმ. პასექს». დახოცეთ ისინი, სთქვა მძვინვარე შახმა და მისი ბრძანება მაშინვე სისრულეში იქმნა მოყვანილი. ამ დღიდან სთქვა წინამძღვარმა, გაველურდა უმეტესი ნაწილი აქაური სავანეებისა, მათგან მხოლოდ ორი დარჩა: იოანნე ნათლის მცემელისა და დავით გარეჯელისა. შემდეგ სავანის სხვა ტაძრები დავათვალიერეთ. ზოგიერთებში შესვლა შეუძლებელი იყო; ვინაიდან კიბეები ჩანგრეული იყო, ზოგი ეკკლესიები კი მიწით იყო ამოვსებული მოგზაურნი ჩავეშვით ციკაბო კლდეებზე და ვიწრო ეკკლესიიდან შევედით უფრო ვრცელს და განათებულს სამების ტაძარში. კედლის მხატვრობა ამ ტაძარში ჯერ კიდევ დაცულია. აქ კედლის მხატვრობა მეფე ბაგრატ IV და ქათალიკოსის იოანნესი, რომელნიც ეკკლესიის გეგმას უდგენენ დავით გარეჯელს, ამტკიცებენ, რომ ხსენებული ეკკლესია ვამოქვაბულია კლდეში ოთხხმეტე საუკუნის დასასრულს. ეკკლესიის მხლობლად, წმ. გიორგის პატარა ეგვტერში ქვის იატაკზე ამჩნევია სისხლის წვეთები ბერ-მონაზვნისა, რომელიც შაჰ აბაზის მხედრების მიერ იქნა მოკლული. ცოტა მოშორებით ვნახეთ ვრცელი ტრაპეზი, რომელიც შესანიშნავია თავისი მოყვანილობით. სამი თალი შეადგენს შესავალს ვამოქვაბულის სიღრმეში და მათზე დახატულია სიმეონ მესვეტე. შესავალში პატარა ეგვტერია, ხოლო ტრაპეზის შიგნით სივანზე ვამოქრილია კლდეზე მაგიდები და ძმათა დასასხდომი ადგილები. შემდეგ კიდევ ვამოჩნდა ვრცელი ეკკლესია, რომლის შესავალი კარები მთლად მიწით იყო ამოვსებული. წინა კედელზე, რომლიდანაც შესავალია, გამოხატულია წმ. დავით გარეჯელის ცხოვრებიდან ზოგიერთი მისი მოღვაწეობანი და მათ ზემოთ დახატულია მეფეები, რომელთაც განუახლებიათ ეს სავანე, იგივე ბაგრატ IV და ქათალიკოსი იოანნე, რომელთაც ხელში უჭირავთ ტაძარი, და

დედოფალი თამარი მეუღლით და ძით. ტაძრის შიგნით მხატვრობა თითქმის მთლად წაშლილა, მაგრამ კიდევ შენიშნავთ საქართველოს ეკკლესიის ზოგიერთ წმიდანებს და მათ შორის ნინოს... ცხადათ ჩანს, რომ ეს ეკკლესია ყოფილა ყველაზე დიდი და შეიძლება სავანის საკათედრო ტაძარიც იყო იგი.

შემდეგ ხელახლად მთის წვეროზე ამოვედით და დავათვალიერეთ ორი დანგრეული ეკკლესია, აქვე მგზავრებმა შევნიშნეთ ჩვენ ქვემოთ ქვის უწყლო სავანე წმ. დავითისა. გზა მიდის ბილიკზე, ციკაბოების ნაპრაღში, რომელიც თანდათან განიერდება და წარმოადგენს გარეჯელის ხეობას, სადაც კლდე შუა მთაში გამოადინებს წყაროს ბნელ თაღებისაგან, რომელსაც ეწოდება „დავითის ცრემლები“. აქ ზემო საყარაულო კოშკი აშენებულია განსაკუთრებულ ციკაბოზე ბალის ნაპირას. ნახევრობით დანგრეულ გალავანზე აშენებულია კიდევ ორი სხვა კოშკი. მონასტრის შინაგანობა, მოთავსებული კლდის სამ ბაქანზე. ზემო ეზო ერთის მხრით შემოზღუდულია კლდეებით, ხოლო მეორეს მხრით გალავანით და მეფე ალექსანდრეს კოშკებით. გარეშემო შემომწკრივებულია ჩიტის ბუდეებივით მონაზონთა საცხოვრებელი ოთახები. წმ. დავითის ეკკლესია საკმაოდ ვრცელია და ნათელია; კედლის მხატვრობა გათეთრებულია მონასტრის განმაახლებელის მიერ. კანკელი ახალია და ვერცხლის კანდელები მოწმობენ, როგორც ნათლის მცემელისა, უკანასკნელი მეფის გიორგის მართლ-მორწმუნეობას, ეს მეფე დიდ პატივს ცემდა დავით გარეჯელის სავანეს. ეს ეკკლესია დიდებულად იყო მორთული მე-XI საუკუნის დამღვეს მისი წინამძღვარის წმ. ილარიონისაგან, რომელიც ბრწყინავდა ბერ-მონაზნური ცხოვრებით არა მარტო სამშობლოში არამედ პალესტინასა და ოლიმპის მთებზე, სადაც გაიქცა, მიატოვა რა სავებისკაბოსო კათედრა და რომელიც გარდაიცვალა სოლოუნში, როცა რომიდან უკან ბრუნდებოდა. საკრებულო ტაძრის კლდის ზემოთ აგებულია პატარა ეკკლესია წმ. ნიკოლოზისა, რომელიც აშენებულია კახეთის მეფის მონაზონის ალექსანდრესაგან. ეს ეკკლესია შესანიშნავია მარტო თავისი დამაარსებელის სასაფლაოთი. ამ სასაფლაოზე დიდის გაქრვებით შეიძლება გავარჩიოთ წარწერა ალექსანდრესი, რომელიც ორი წლის განმავლობაში სცხოვრებდა ამ მონასტერში და დიდის მოწიწებით

ასრულდება ბერ-მონაზონთა წესრიგს, აი რა აწერია სასაფლაოს ქვაზე: „სახელითა ღვთისათა მე, მეფე ალექსანდრე, მოვიქეცი ღირსი დავითის სასაფლაოზე და გავაშვენიე იგი სიყვარულობით როგორც სამოთხე. და მექნეს მე მასში განსვენებული შუამდგომლად და მფარველად წინაშე უფლისა». მრგვალი კოშკი, რომელშიაც ალექსანდრე სცხოვრებდა, ხოლო დღეს კი საღაროთ არის დანიშნული, მდებარეობს ზემო ეზოს შუა. კოშკი მშვენიერი ნაშენია და შიგნით კოშკის ჩუქურთმიანი თაღების გარდა დაცულია კედლის ზოგიერთი მხატვრობა. ეს საღარო დღესაც კიდევ საკმაოდ მდიდარია მარგალიტებიანი შესამოსლებით, ოქროს ჯვრებით, ხატებით და ქურჭლებით, თუმცა ლეკები ხშირად არბევდნენ ამ მონასტერს. მონასტერში ბლომად არის დაცული ძველი თოფები და შაშხანები, რომლებიც მოწმობენ, რომ დღესაც მონასტერი თავისუფალნი არ არის მტერთაგან. მუზრავიევი ამბობს, რომ ამ მონასტერში ბლომად არის დაცული ძველი ხელთ ნაწერებია, რომელნიც საყურადღებონი არიან, მაგრამ ვინაც ქართული ენა არ იცის, მისთვის შეუძლებელია ამ ხელნაწერების გაგება.

იმ კლდეში, რომელიც ზემოდაჲ დაჰყურებს მონასტრის ეზოს, გამოქვაბულია ერთი ვრცელი ეკლესია იოანე ღვთის-მეტყველისა, რომელშიაც ორი დიდი ტრაპეზია იქით-აქეთ მხარეხბზე. ამ ეკლესიაში დღესაც ხელ-უხლებლად დაცულია ტრაპეზი, საკურთხეველი და კანკელი, რომელიც ეკუთვნის უკანასკნელი მეფე გიორგის ღროს. ამ მეფემ დამარხა აქ თავისი პირველი მეუღლე ქეთევანი. არის კიდევ ორი პატარა ეკლესია მიძინებისა და მოწამე მარინესი, რომელნიც გამოქვაბულნი არიან კლდეებში გალავანს გარედ.

(დასასრული შემდეგ №-ში).

ახალი ამბები და შენიშვნები.

ჟურნალი „კრებული“ აკაკისა იანერის წიგნი, უკვე გამოვიდა და დაუთრგდა ხელის მომწერთ. ჟურნალში მოთავსებული არის შემდეგი მასალა:

- პირველი განყოფილება: 1, საგულისხმოდ—ლექსი აკაკისა. 2, უბრალო საუბარი მისივე. 3, თავ. გიორგი მუხრან-ბატონის სახეს—ლექსი კოლხიდელისა, 4, პალეოგრაფიული მინუშების გამო—მოსე ჯანაშვილისა. 5, „სისულელეა!“—ეტიუდი შ. არაგვის-პირველისა. 6, კრიტიკული შენიშვნები ხომლელისა. 7, ქუთათური ავციები ხრიკა და ღრიკა—აკაკისა. 8, ბუტიობა—ვოდვეილი აკაკისა. 9, შვიდ ფერობა ახალ-წელი და ბედობა—ვინმე მესხისა. 10, ერთ-ერთი მთავარი საზრუნავი—ვ-ისა.

მეორე განყოფილება: 1, სოფელი ქურთა და იმისი მიდამოები—ა. მაჩაბლისა. 2, სხვა-და-სხვა თქმულებანი: არაკები, ხალხური ლექსები, სოლომონ ბრძნის ამბები, ზოგიერთი ჩვეულება, იქვე ჩაწერილი—მისივე. 3, ცხენის ლექსი და ანბანზედ თქმული ლექსები. გუბში ჩაწერილი ი. მოსეშვილის მიერ. განცხადება.

როგორც მკითხველი შენიშნავს, ძლიერ საგულისხმო შინაარსის სტატიები არის მოთავსებული ამ №-ში და იმედი უნდა ვიქონიოთ, რომ შემდეგშიაც საგულისხმო მასალას მიაწვდის იგი მკითხველ საზოგადოებას, რადგან ყველას მიეცა ნება ამ ჟურნალში თავის ნაშრომის დაბეჭდვისა. ჟურნალი შეჩერებული იყო სექტემბრიდან იმიტომ, რომ როგორღაც მოუხერხებელი შეიქნა წლის დაწყება ამ თვიდან. და ამ გარემოებამ კი ბევრს მიზეზი მისცა უსაფუძვლო ხმების დაყრისა, რომ აკაი ჟურნალს ვეღარ გამოსცემსო. ეხლა კი ყველა დარწმუნებული უნდა იყოს, რომ ეს ხმები უსაფუძვლოა, და, იმედია, საზოგადოებაც აღმოუჩინებს ამ ჟურნალს თავის ჩვეულებრივ თანაგრძნობას.

ჩვენ მივიღეთ რამდენიმე წიგნაკები, გამოცემული იოსებ ლეჟავას მიერ. ეს წიგნები ყველა ზნეობრივი შინაარსის არიან და ძლიერ იაფადაც იყიდებიან. აგრეთვე მივიღეთ სხვა-და-სხვა წიგნაკები, გამოცემული მორჩილის ბირამძის მიერ და უდაბურ

წყალ-წმიდის ძმობისაგან. საზოგადოდ უნდა სთქვას კაცმა, რომ ყველა ამ წიგნაკების გამომცემელთა ექვი არ არის, რომ მშვენიერი მიზანი აქვსთ და შეძლებისა და გვარად რითაც შეუძლიათ შრომობენ და ხელს უწყობენ წიგნაკების კითხვის გავრცელებას ჩვენ ხალხში, მაგრამ როგორც სჩანს, მეთაური არა ყავსთ. ხშირად ამ წიგნაკებში ნახავთ ისეთ წმიდანების აღწერას, რომელნიც ჩვენმა ხალხმა არ იცის და სრულიად არ ცდილობენ იმისთანა წმიდანების ცხოვრების აღწერის გავრცელებას რომელიც საქართველოს ეკლესიის მნათობებად ინიშნებიან.

14 იანვარს, ამ შესანიშნავ დღეს მთელი საქართველოსათვის, მოციქულთა სწორის საქართველოს განმანათლებელის ნინოს დღეობა მრავალს ადგილას იღვწისაწაულებს. სასულიერო სასწავლებლებში ამ დღეს არ ყოფილა სწავლა და დღესასწაულობდნენ, მაგრამ საერო სასწავლებლებში ეს დღე შესამჩნევ დღედ არ მიაჩნიათ და არ დღესასწაულობენ. ამ დღეს ტფილისის სიონის ტაძარში მწირველი ბრძანდებოდა ყ-დ სამღვდლო ლეონიდი, რომელმაც მშვენიერი სიტყვა წარმოასთქვა. ეს სიტყვა მოთავსებულია ამავე ნომერში. ამავე დღეს კავკავშიც რიგიანად უდღესასწაულებიან ქართველების ტაძარში, როგორც ვტყობილობთ ცნობის ფურცლიდან. მწირველი ბრძანებულა ყოვლად უსამღვდლოესი ვლადიმერი, ეპისკოპოსი კავკავისა და მოზდოკისა. თანამწირველად ეპისკოპოსისა ბრძანებულან იმავე ეკლესიის მღვდელი ბ-ნი გ. ნათაძე და ერთი სობოროს მღვდელთაგანი, დანარჩენ კრებულითურთ წირვაზე უგალობნიათ რუსულ ენაზე სობოროს გუნდს და ქართულზე ადგილობრივ ქართული სკოლის მოწაფეთა გუნდს ლ. ბოცვაძის ლოტბარობით. მის ყოვლად უსამღვდლოესობას წირვაზე რამდენიმე ასამაღლებლები ქართულ ენაზე წარმოუთქვამს. ხალხი ბლომად დასწრებია წირვას.

ქუთაისის საქალბო გიმნაზიის ეკლესიაში 14 იანვარს მწირველი ბრძანდებოდა რექტორი სემინარიისა არქიმანდრიტი ბენიამენი კათედრის ტაძრის დეკანოზის ი. კიკაჩიშვილის, გიმნაზიის საღმრთოსჯულის მასწავლებლის ა. გიორგაძის თანამწირველობით, წირვის შემდეგ ჩვეულებრივად იყო წაკითხული ანგარიში და ამის შემდეგ მოსწავლეებმა

წაკითხეს ლექსები, იმღერეს და დაუკრეს როიალზე სხვა-და-სხვა სიმღერები. თუმცა მოსწავლეთა მშობლები ბლომად დაესწრენ, მაგრამ ქართულად არაფერი არ გაუგონიათ, არც სიმღერა და არც კითხვა. ცხრა საათიდან მოწვეულნი იყვნენ ზოგიერთი საპატია პირნი და კლასიკური გიმნაზიის რამოდენიმე მოწაფენი და ცეკვა-თამაში იყო გამართული, რომელმაც კარგა ხანამდის გასტანა.

დღემდის სასულიერო სასწავლებლებში პენსიის დამსახურების შემდეგ თუ ვინმე მღმდლად წავიდოდა, დამსახურებული პენსია არ ეძლეოდა მღვდლობაში. მარტო მღვდლობის ჯამაგირი ეძლეოდა. თუ მღვდლობის ჯამაგირი ნაკლები იქნებოდა დამსახურებულ პენსიაზე, მაშინ რაც პენსიას აღემატებოდა, იმას იღებდა. დღეს კი უმაღლესად გამოვიდა ბრძანება, რომლის ძალით სასულიერო სასწავლებლებში პენსია დამსახურებული პირი თუ მღვდლად წავაერთსა და იგივე დროს დამსახურებულ პენსიასაც მიიღებს და მღვდლობის ჯამაგირსაც. ეს ამბავი ძლიერ სასიხარულოა ერთი იმიტომ, რომ კაცს ნამსახური შრომა არ ეკარგება და მეორეც იმიტომ რომ დღეიდგან სასწავლებლებში მასწავლებლებად მოსამსახურნე პირნი პენსიის დამსახურების შემდეგ სიხარულით წავლენ მღვდლად და ასეთი პირნი დიდ სამსახურს გაუწევენ საეკლესიო-სამრევლო სკოლების საქმეს.

ჩვენ შევიტყვეთ, რომ ქართლ-კახეთის ეპარქიაში ხუთი ადგილია დაცლილი მღვდლისა. სემინარიაში კურს დამთავრებულთ ეძებენ და ვერ უშოვიან. იმერეთის და გურია-სამეგრელოს ეპარქიებში კი ბევრი სემინარიელი უადგილობისა გამო ორისამი წელიწადი ელოდება მღვდლობის ადგილს და ზოგი მაშინაც ვერ შობს. საქართველოს ექსარხოსი მაღალ ყოვლად უსამღვდლოესი ფლაბიანე ყველა სემინარიელს სიხარულით აძლევს ადგილს, იმერელი იქნება იგი, თუ მეგრელი. ამიტომ ვურჩევთ უადგილოდ მოსიარულე სემინარიელებს, რომ ქართლ-კახეთში წავიდნენ მღვდლად. ამ ეპარხიაში შტატის ეკლესიას ხშირად 200—სამასამდე კომლი მრევლი ჰყავს და მასთან შემოსავალიც უკეთესია, ვინემ იმერეთის და გურია-სამეგრელოს ეპარქიებში.

მათმა მეუღეებამ იმერეთის ეპისკოპოსმა ბესარიონმა თავის საფასით გამოსცა ჭყონდიდლის ძველი ხელთ-ნაწილი ქადაგებანი. ეს ქადაგება მშვენიერად არის დაბეჭდილი და ღირს მანეთ ნახევრად. ეს ქადაგება სამრევლო სკოლებს და მათ მასწავლებლებს თითო მანეთად დაეთმობა.

ის ხმები გაზეთის ახალის მიმოხილვისა, ვითომც ეპისკოპოსი გრიგორი აფხაზეთის ეპარქიაში ინიშნებოდეს ეპისკოპოსად, ტყვილია, და არავითარ სიმართლეს არ დაიმსახურებს.

ხმებია, რომ საჩხერის საბლადოჩინო მაზრა ორ საბლადოჩინოდ იყოფა.

კედლის კალენდარი, რომელსაც „მწყემსი“-ს რედაქცია დაპირდა ჟურნალზე ხელის მომწერთ, თებერვალში გაეგზავნება ყველას.

მათი ყოვლად უსამღვდელოესობა იმერეთის ეპისკოპოსი ბესარიონი ახალ წლის მეორე დღეს უქეიფოდ შეიქნა ინფლუენციით, მაგრამ კარგი ექიმისა და მოვლის წყალობით მათი მეუღეება მალე მოუმჯობესდა. მაგრამ რადგან წლის დამღვეს ბევრი საქმეები შეხვდა და მასთან მათ მეუღეებას მთხოვნელებიც ხშირად აწუხებდენ, ავადმყოფობა შეუბრუნდა, რის გამო მათი ყოვლად უსამღვდელოესობა დღესაც უქეიფოდ ბრძანდება. ავადმყოფობის კრიზისმა უკვე გაიარა და დღეს მხოლოდ მარტო სისუსტეს გრძნობს. ყოვლად სამღვდელოს ექიმობდა ექიმი თოფურია.

სწავლა და მეცნიერება ქრისტიანობრივ სარწმუნოებასა და კეთილზნობაზე.

სიჯგვა

თქმული 14 იანვარს, ქართველთა განმანათლებელ წმ. ნინოს დღესასწაულის დღეს, სიონის ტაძარში გორის ეპისკოპოსის ყოვლად უსამღვდელოესის ლეონიდეს მიერ.

გიხაროდენ დაუდუმებლად მქადაგებლო საღმრთო ბაგეო!
(ნინოს დაუჯდომელიდგან)

ღვთის მზრუნველობამ და განუსაზღვრელმა სიყვარულმა ძველათვე ჰყო ჩვენი სამშობლო ყოვლად წმიდა ღვთის მშობლის წილ ხდომილად, ხოლო ღვთის-მშობლის ზეციურმა მხურვალე მეოხებამ მოუვლინა საქართველოს სხივ-მოსილი ცისკარი, რომლის სახელიც ყოველ შებენებულ და გონიერ ქართველს ღრმად აქვს ამოჭრეული გულის ფიცარზედ და მიაჩნია სალოცავ სათაყვანოდ. თქვენ უკვე მიხვდით, ვისაც ვგულისხმობ, ცხადად ვხედავ, რომ ამ სიტყვებთან ერთად წარმოგიდგათ გონებაში ჩვენის განმანათლებელის, მოციქულთა სწორის, წმინდა ნინოს ნათელ-მოსილი სურათი მთელის მიაის სიდიადით. წმიდა ნინო! ოჰ, რამდენ მაღალ და საღმრთოს, რამდენ გამამხნეველს და ფას-დაუდებელს, რამდენს სანუგეშო და სანეტარო რამეს აგონებს ქართველის გულს ეს მოკლე და ჩვეულებრივი სხელი!.. რომელი ქართველია, წერა კითხვის მცოდნე მაინც, რომ არ უწყოდეს, რა საოცარი, რა დაუფიწყარი, გონებით მიუწდომელი და სასწაულებრივი საქმე ჩაიდინა ამ სუსტმა და უსახსრო არსებამ, აღფრთოვანებულმა მხოლოდ ქრისტეს უსაზღვრო სიყვარულით და აღჭურვილმა მარტოდ მისის პატიოსანის ჯვარით? წმინდა ნინოს ლმობიერება-სათნოებით აღესილმა ქცევამ,

მისმა ნამდვილმა დედობრივმა სიყვარულმა დაიმონავა სრულიად მაშინდელის ქართველების კერპთ თაყვანისმცემლობისაგან გამხმარ-გაცივებული, სასტიკი და განუკითხავი გრძნობა, მისმა ნათელმა, მარტივმა, დღესავით გარკვეულმა და ყველასათვის ადვილად მისახვედრმა მოძღვრებამ შეიპყრა საცხებით იმ დროის ქართველთა გონება და როდესაც ამ სახით ეს რჩეული დედა შეიქმნა მთელის ერის გრძნობა-გონების სრულ მეფედ, ერთად-ერთ ბატონად, და ბრძანებელად, რასაკვირველია, აღარაფერს სიძნელეს აღარ წარმოადგენდა მისთვის ამ ერის გაქრისტიანება, მისი სამუდამოდ დაკავშირება და საბოლოოდ შეერთება უკვდავის ძარღვით იმასთან, რომელმაც ბრძანა: **მე გარ გზა, ჭეშმარიტება და ცხოვრება-ა.**

აგერ 1600 წელიწადი სრულდება მას უკან, რაც ამ საქართველოს ანგელოზმა მისჯაჰვა სულითა, გონებითა და გულით ქართლოსის ძენი კაცთათვის განხორციელების ღვთის სიტყვას და ამოდენა ხნის განმავლობაში არც ერთხელ არ შერყეულ-მოდუნებულია ქართველთა ერთგულება და სიყვარული ღვთის სიტყვის მიმართ, არ ახსოვს ისტორიას არც ერთი შემთხვევა, რომ ქართველებს ელაღატნათ ნინოს მოძღვრებისათვის, აეღოთ რაიმე ეჭვი ამ მოძღვრების შეურყეველ სინამდვილეზედ და დასდგომოდნენ ორგულობის გზას. სამაგიეროდ, იმავე ისტორიას არ ახსოვს ან ახსოვს და ძალიან ნაკლებად იმისთანა მაგალითი, რომ ქვეყნის რომელსამე კუთხეს, კაცობრიობის რომელსამე ნაწილს გადაჰხდენოდეს იმდენი ძარცვა-რბევა, იმდენი ხოცვა-განადგურება, როგორც საქართველოს და ქართველებს, და, ამისდა მიუხედავად, იგი კუთხე არ გამხდარიყოს უღებზოდ და გარეულ მხეცთა საცხოვრებელ ალაგად, იგი ხალხი არ გამქრალიყოს სრულიად, ან არ გადაქმნილიყოს მხეცთა მსგავს ველურ ბრბოთ. საქართველო-კი, ამის ნაცვლად, დღესაც მოჭყდილია იმისთანა საოცნებო, ცის მსგავსის ტაძრებით, როგორიც არის სვეტი-ცხოველი მცხეთაში, ალავერდი — კახეთში, სიონი — ტფილისში და მრავალი სხვა. ქართლოსის ძენი დღესაც ისმენენ წმიდა სახარებას იმ საამურ, მკაფიო, სიმშვენიით სავსე, პატიოსნებით შემკობილ და ყოველის აზრის ზედმიწევნით, სრულის სინამდვილით გამომეტყველ ენაზედ, რომლითაც ღირსმა დედა ნინომ გააცნო მირიანს და მთლად მისს სამფლობელოს იესო მაცხოვარი. დიად, საკვირველია და ყველასაც უკ-

ვირს ეს გარემოება, მაგრამ ამასთან ყველასა სწამს და აღიარებს, რომ ეს საოცარი მოვლენა არის პირდაპირი შედეგი წმიდა ნინოს ქადაგებისა, ყველაფერი ესე მოხდა იმის გამო, რომ საქართველოში არასოდეს არ დადუმებულა მოძღვრებისაგან წ. ნინოს საღმრთო ბაგე, არასოდეს არ მოჰკლებიათ, და დღესაც ისევე ცხადათ ესმით ქართველებს თავიანთის განმანათლებელის უკვდავი, სამარადისო, ნეტარ მყოფელი და საწადელი სწავლა-მოძღვრება. მაშ რა არის, თუ არ ცოცხალი და წმინდა ნინოს პირადი სწავლა-მოძღვრება, თუ არა იგივე ნინოს პირიდგან გადმომდინარე ქადაგება ეს დღევანდელი საღმრთისწაულო გამოსვენება წმინდა ჯვარისა, იმ ჯვარისა, რომელიც უტარებია ნინოს თავისის ხელით, რომელიც შეკრულია მისის თმის ნაწნავით, რომელიც მოწამეა მირიანისა, დედოფალის ნანახი, ქართველთ მთავრებისა და მთლად ქართველის ერის ნათლისღებისა მცხეთაში, ქართველების იორდანე-მტკვარში!

ნუ გამოვაკლდებით, საყვარელო შვილო, ჩვენ წინაპართა ბრწყინვალე გუნდს, ფართოდ გაულოთ ჩვენც მათებრ ყურთა-სმენის კარი ჩვენის განმანათლებელის დღევანდლამდე დაუღუმებელ ქადაგებას, ვასწავლოთ ჩვენს შვილებსაც ამ საღმრთო მოძღვრების დაუზარებლად სმენა-დამარხვა, ვიხაროთ კვლავაც დღევანდებურის საღმრთო სიხარულით და შევძღვნათ ჩვენს სასიქადულო დედას ასეთი გალობა. „გიხაროდენ დაუღუმებლად მქადაგებელო საღმრთო ბაგეო“! ამინ.

ოჯახის კერა

მამა კაცი და დედაკაცი,

I.

(რუსულიდან)

გავრძელება *.

ცოდება.

აი კიდევ მაგალითი ელისაბედ ფრეისა. ოცის წლის იყო, როდესაც ქმარს გაჰყვა 1800 წელს, და რამდენიმე ხნის შემდეგ დიდი ოჯახისა და ჯალა-

ბოზის დედად გახდა. მაგრამ მისმა თავგანწირულმა შრომამ ნიუგეტში სიდნეი სმიდტს ცრემლები მოკვარა ალტაცებისაგან, რომელმაც ეს სიტყვები უძღვნა: «ერთი მისი შეხედვა იმ დროს, როდესაც ხელ-აპყრობილია და ღმერთს ლოცულობს, მისი სიყვარულიანი და გამამხნეველებელი გამომეტყველება, მისი გამაცოცხლებელი და ტკბილი ხმა საწყალ პატიმართა მიმართ, რომლებიც სამოსელზე ეხვევიან, აღმერთებენ მას, როგორც ერთად-ერთ მათთვის გულშემატკივარს და სიბრალულით სავსეს არსებას, მათ დამრიგესა და მაცხოვარზე მოსაუბრეს—სიხარულისაგან აგაჟრჯოლებთ, და სასიამოვნო სურათს წარმოგიდგენთ». მაგრამ ამ მუშაკსა და საზოგადო მოღვაწეს, რომლითაც სამართლიანად ამაყობს ინგლისი, არ დასუსტებია ერთგული მეულისა და ნაზი დედობრივი მოვალეობის ასრულება.

ბევრნი იმ აზრისანი არიან, რომ ვითომც, ნასწავლი დედაკაცები გულცივი მეუღლენი გამოდიოდნენ, ოჯახისათვის გამოუდევარნი იყვნენ. ჩემის შეხედულებით ეს აზრი არავითარ საბუთზე არ არის დამყარებული. ყველას წაკითხული ექნება ქნი კარლელის სიტყვები, რომლებიც უფრო საფრთხილოდ მწერალ ქმრებს სთვლის, ის ურჩევს ახალ გაზდა ქალებს, რომ არას გზით არ მისთხოვდნენ მწერლებს. მეორეს მხრით ყველას გაგებული გექნებათ კაპიტანი გიმანსის საჩივარი. ეს კაცი გამოჩენილი პოეტიქალის ქმარი იყო, და ამბობს, რომ მე როგორც შესანიშნავი ადამიანის ქმარი იძულებული ვარ უფოლაქო პერანგი ვატაროვო. ექვი არ არის, რომ ის უფრო მეტი დამნაშავეა ამ საქმეში, ვინემ ცოლი, მაგრამ სწორედ ამ დროს დაქორწინდენ გამოჩენილი პოეტი რობერტ ბრაგნიინგი და პოეტი ქალი ელი-საბედი. ამ ქალის სიკვდილის შემდეგ დაქვრივებულმა ქმარმა რამდენიმე ლექსები დასწერა, რომლებშიაც გამოსთქვა თვისი მწუხარება და დიდი დანაკლისი ცოლის დაკარგვისა გამო. თითოეული სტრიქონი ამ ლექსებისა სავსეა გრძნობიერი და მხურვალე სიყვარულით დაკარგული ცოლისადმი. თითონაც ვერ წაიკითხავდა ამ ლექსებს დამშვიდებით, ისე რომ ცრემლები არ დაეზნა, და მე მგონია არც ერთ მსოფლიო მწერალს არ დაუსურათებია ისე სავსებით ღრმა იდეალი დედაკაცისა, როგორც მეუღლისა, როგორც რობერტ ბრაგნიინგმა დაგვიხატა. როგორც სჩანს, მას გულ-დადებით, ღრმად შეუსწავლია და

შეუთვისებია ცოლ-ქმარის დამოკიდებულება ერთმანერთ შორის. ეს თვისება კაცობრიობის ცხოვრებისა და სულიერი მდგომარეობასა გატარებულია ყველა მის ნაწერებში. მის პოემებში შეგიძლიათ ამოიკითხოთ საოცარი აღორძინება სიყვარულისა, მდაბალი სურვილებისაგან ჩამქრალი სიყვარული, მშვიდობიანად დასრულებული დაფა ცოლის და ქმრის შორის. მისი უკანასკნელი პოემა სავსეა ღრმა ლირიზმით: «შევსწყვიტოთ, ჩემო ძვირფასო, დევა, კვლავ ნულარ ვგოდებთ. დეე, იყვეს ყველაფერი ძველებურად, იყავ ტურფა და გიყვარდე მე». — „იყავ ერთგული ქმარი და მფარვიდე მე ყოველი სიტყულისაგან». — „გამაგებე, ჩემო ძვირფასო, რით დავიმსახურებ შენს სიყვარულს. მე მსურს, ჩემო სიცოცხლე, შენებრ ვილაპარაკო, შენი საფიქრებელი მეც მათიქრებდეს. მე მიხდა ჩვენ გვაერთებდეს ხორციელ კავშირთან სულიერი თვისებაც».

არც ერთს არ აღუნიშნავს ის წვლილმანები, რომლებიც უხილავი მანქანებით გვაგდებენ სიყვარულის აღში, ან და სიძულვილის მორევში. მას კი გამოთქმული აქვს ეს თვის ლექსში „ჩხუბი შეყვარებულისა“: ჩემო სიცოცხლე, სამის თვის წინედ ჩვენ ერთმანერთი მეტად გვიყვარდა, მაგრამ უეცრივ მაცდურის მიერ გამოსროლილი ისარი მოხვდა ჩვენს მისუსტებულს აღსა და ორი მეგობარი ერთმანერთის მტრად გარდაგვაქცია».

მისი ლექსი «წლის შემდეგ», როგორც დანარჩენები, სავსეა ღრმა გრძნობებითა და ალტაცებით, რომელიც გარემოცავს ადამიანის ცხოვრებას მაშინ, როდესაც მის გულს ჯოჯოხეთური ცეცხლი ედება.

„ჩემს დღეში, ვერასოდეს ველარ ვიხილავ იმას იმ სახით, როგორიც წინედ ჰქონდა. ჩემს დღეში ვერ დავიბრუნებ მას წინანდელ გრძნობებს. ჩვენ იღუმალ ერთმანერთს ვატყუებთ. ნუ თუ რაიმე წარმოვსთქვი, ან მოვიმოქმედე ისეთი, რომელმაც [ქმარი] გააჯავრა? ნუ თუ მოეწონა მას ჩემი გარეგნობა ან მიხვრა-მოხვრა? საოცარია, თუ ყველა ამათ ერთხელ მას სიყვარული აუგზნეს, ახლა გული რაღად გაუგრილდეს?“

მე მგონია ბევრ რასმეს გვასწავლის ბრაუნინგის პოემა «დედა კაცი, როგორც მეუღლე», რომელიც დასწერა დედაკაცების საზოგადო მდგომარეობის გამო. მაგრამ ამის მიხედვით უმართებულოდ არ უნდა მოვექცეთ ტენისონს. ამას ყველაზე უფრო

მეტი ღვაწლი მიუძღვის ქალებს: სწავლა-აღზრდის შემოღების საქმეში, ვინემ სხვა რომელიმეს. მიუხედავად იმისა, რომ მისი პოემა «პრინცესა» მდაბიურად არის დაწერილი, მან დიდი წინსვლელობა მისცა ქალების უნივერსიტეტებში შესვლას, სადაც არა ვრსა და ორს მიუღია მეცნიერის ხარისხი. არავის არ დაუწერია იმაზედ უფსრულესი იდეალი გათხოვილი ქალის ცხოვრებისა, როგორც მან დაგვიწერა.

ჩვენ არც ისე უყურადღებოთ უნდა მოვებყრათ იმ ფაქტებს, რომლებიც გვიმტკიცებენ, რომ თუ ზოგჯერ დედაკაცების ზედგავლენა გამაკეთილშობილებელია, ზოგჯერ (ამ გვარი მაგალითები ჭკუის სასწავლებელი არიან] მეტის მეტი დამლუბველიც არიან. ამ გარემოებას გვისურათებს გამოჩენილი პოეტი ქალი ჟორჟ ელიოტი თვის რომანში. კაზობოკის პედანტიზმა და თავმოყვარეობამ ვერ შეარყიეს მისი მეუღლე დოროთეაზი ზნეობრივად, ვერ დასცეს სულით, მაშინ როდესაც როზამუნდი თავისი ქმრის ცხოვრების ერთი გამხრწნელი ელემენტი იყო მატყუარობით, ქართმუტობით და ცუდი საქციელით.

ორმოც-და-ათი წლის არც კი იქნებოდა ლიდგეტო, რომ მოკვდა. ის მარად ჟამ უბედურად სთვლიდა თავის თავს. ღრმად იტანჯებოდა იმის გამო, რომ სასრულეში ვერ მოიყვანა უპირველესი მიზანი ცხოვრებისა. მის ნაცნობ-მეგობრებს სურდათ მისი ბედნიერება, აღმერთებდნენ მის ლამაზს მეუღლეს, და დარწმუნებული იყვნენ, რომ ეს ცოლ-ქმარი ოჯახის ბედნიერებით სტკებოდნენ. როზამუნდას არაფერი ჩაუდენია ისეთი, რომელსაც ჩირქი მოეცხო ქმრისა ან მის სახელისათვის. ის წინანდებურად თავისებური და შეურყეველი მსჯელობის ქალი იყო, და ხშირად უკითხავდა ქმარს დარიგებასა და შენიშვნებს. სიკვდილის წინედ ლიდგეტი ხშირად ლაპარაკობდა მის უმნიშვნელოდ და უსარგებლოდ გატარებულს, დალუპულს ცხოვრებაზედ. მან ერთხელ თვის ცოლს ბაზილიკა უწოდა. ქალმა სთხოვა აეხსნა ამ წოდების მნიშვნელობა, მანც აუსრულა ეს თხოვნა და უთხრა, რომ ბაზილიკა (შაშარი) ერთნაირი მცენარე იყო, რომელიც მშვენიერად იზრდებოდა და ყვავდა მკვდარი კაცის ტვინზედო. როზამუნდამ წყნარად უპასუხა: «რად ამირჩიე ამხანაგად და შენი ცხოვრების თანამგზავრად მეო».

რედაქციის პასუხი.

მდ. დამ. გუბელაძეს. თქვენგან გამოგზავნილი ფულები წარსული წლის ჟურნალზე ხელმოსაწერი არის და ამ წლისას არაფერს იწერებით, ამიტომ ჟურნალიც აღარ გამოგვეგზავნებათ.

მდ. ლ. ჩაჩუას. დეკემბრის ჟურნალი თუ კიდევ არ მიგიღიათ, მაცნობეთ და გამოგვგზავნით.

მდ. იოანე აღმაშენებელს. თქვენს სურვილს სიამოვნებით ვასრულებთ.

მდ. აკ. ბაქრაძეს. უკანასკნელი ნომერი ყველას გაეგზავნა და თქვენც გამოგვეგზავნათ. პრემიას მღვდლის ანდრია ვახანიასგან მიიღებთ ზუგდიდში.

ბ. ი. ლეჟავას. უკანასკნელ ნომერს მიიღებდით ალბათ დღემდის.

მდ. დ. ვაჭ—კას. ძველი შესამოსლები სხვა ლარებ ეკკლესიას ვარდავეციოთ და არ იმექონება.

კოსტ. გეგაას. ორ მანეთში კალენდრები და წიგნები აღარ გამოგვეგზავნებათ.

ხაბუაძეს. „პრემია“ თუ არ მიგიღიათ, მიიღებთ. მწავალ შაბას. ვინაიდან იმა წლის „პრემიების“ გაგზავნა ცალ-ცალკე ძლიერ საძნელო არის და ამასთან სამძიმო რედაქციისათვის, ამისათვის ცოტა ხნის შემდეგ სანდო პირებს ვაუგზავნით იმ ადგილებში, საიდანაც ჟურნალებს იღებენ ხელის მომწერლები. ეს პირები დასახელებული იქნება ჩვენი რედაქციისაგან და ყველას ადვილად შეეძლება „პრემიის“ მიღება.

შ ი ნ ა ა რ ს ი:

სალითერატურო განყოფილება: სამღვდლოებისა და საზოგადოების საყურადღებოდ — გარეგნობით კეთილ-მსახურების დაცემის მიზეზი ჩვენ ხალხში და მისი აღსადგენი საშუალებები — საზოგადოებრივი ევოლიუცია და თანამედროვე სამღვდლოება. — რად გვეშინია სიკვდილის? — დავით გარეჯელის მონასტერი. — ახალი ამბები და შენიშვნები —

სწავლა და მცენიერება ძრისტიანობრივ სარწმუნოებასა და კეთილწემოებაზე: სიტყვა, თქმული 14 იანვარს, სიონის ტაძარში ქართველთა განმანათლებელ წმ. ნინოს დღესასწაულს. დღეს გორის ეპისკ. ლეონიდეს მიერ. — ოჯახის კვრა, მამაკაცი და დედაკაცი: ცოლები. — რედაქციის პასუხი.